

**A nemzetközi migránsok fogadtatása Magyarországon, különös tekintettel
Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**Reception of the international migrants in Hungary, particularly in
Szabolcs-Szatmár-Bereg County**

PhD thesis

Kovács Krisztina

**Debreceni Egyetem
Természettudományi Kar**

Debrecen, 2006

BEVEZETÉS, TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA

Magyarország több évtizedes elzártság után, a rendszerváltással egyidejűleg kapcsolódott be a nemzetközi vándorlás áramlatába és a megszerzett tapasztalatok alapján annak kutatásába is. Az 1989-es határnyitáskor az országra egyik legnagyobb terhet rozó migrációs típuszal, a menekültáramlattal, a hazánkba menekülők ellátásával, itteni helyzetének megoldási kényszerével szembesült az ország.

A nemzetközi migrációban résztvevő tömegek problematikája azonban nem érhet véget a kapott ideiglenes védelemmel, illetve a vándorlás befejezésével, a letelepedéssel: elengedhetetlenül fontos a befogadó társadalomba, annak kulturális-, társadalmi-, gazdasági életébe való integrálásuk. A magyar kormány részéről megnyilvánuló tenni akarás részeként megkezdődött a törvényi, jogi szabályozás megalkotása a külföldiek fogadása, integrálása terén, és megindultak a hazai népesség idegenellenességét vizsgáló kutatások is, ugyanis érzékelhető volt, hogy míg a rendszerváltás idején érkező határainkon túliak (magyarok) fogadása, fogadtatása pozitív volt, a rövid időn belül megnövekvő munkanélküliséggel párhuzamosan a külföldi állampolgárságú személyekkel szembeni viszonyulások egyre ridegebbé váltak.

Az ország romló demográfiai helyzetének ellensúlyozása céljából azonban kormányzati szinten is felmerült a külföldi állampolgárok betelepítési lehetőségének kérdése. Hazánk migrációs mérlege pozitív, azaz többen érkeznek hazánkba, mint ahányan elhagyják azt, a tranzitmigráció jelentősége is kisebb, így az ún. cél-migránsok letelepítése, integrálása javíthatna hazánk előregedő korstruktúráján, csökkenő népességszámán, ezáltal pedig a bevándorlási politika a népesedési politikának is eszköze lehetne. A külföldiekkel szemben megnyilvánuló attitűdök földrajzi egységek szerinti vizsgálata ehhez a népesedési politikához szolgáltathat fontos alapot.

CÉLKITŰZÉSEK

A disszertáció vizsgálati területét Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét választottuk, hiszen igen érintett a külföldiek jelenlétével: az ezer lakosra jutó Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok számát tekintve a megyék sorában a második helyen áll. A következő kérdésekre, összefüggésekre keressük a választ e dolgozat keretei közt:

1. Milyen nemzetközi és hazai lehetőségek, illetve példák mutatkoznak a külföldiek társadalmi integrációjára? Milyen eszközei vannak a külföldiek társadalmi integrációjára egy több évszázada befogadó országnak, Franciaországnak?
2. Milyen attitűdökkel viszonyul a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei társadalom és településeinek helyi vezetői, a polgármesterek a hazánkban hosszú távon tartózkodni vagy letelepedni szándékozó külföldi állampolgárságú személyekkel kapcsolatban?
3. Azonos módon viszonyul-e a külföldiekhez a helyi társadalom, és annak vezetői, a települési polgármesterek?

4. Összefüggésben vannak-e a külföldiekkel szemben megnyilvánuló pozitív vagy negatív irányú attitűdök a fogadó társadalom szociáldemográfiai tényezőivel?
5. Összefüggésben vannak-e a külföldiekkel szemben megnyilvánuló attitűdök a fogadó társadalom gazdasági helyzetével, életszínvonalával, földrajzi elhelyezkedésével?

A FELDOLGOZÁS SORÁN ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

- A szakirodalmi áttekintés, illetve az elméleti fejezetek megírásához a témában fellelhető magyar és idegen nyelvű szakirodalmi források feldolgozását végeztük el.
- Másodlagos forrásként használtuk fel az egyes segédtudományokban, mint a történettudomány, a szociológia, az antropológia szakirodalmában megjelent munkákat.
- Az Észak-alföldi régióban regisztrált külföldiekről a Belügyminisztérium Bevándorlási- és Állampolgársági Hivatalának Észak-alföldi Regionális Kirendeltsége szolgáltatott adatokat havi bontásban.
- A régióra, megyére vonatkozó területi, illetve településsoros adatok elemzésekor a Központi Statisztikai Hivatal statisztikáit, kiadványait használtuk.
- Az empirikus vizsgálatok során „puha” kutatási módszereket alkalmaztunk:
 - Szabolcs-Szatmár-Bereg megye polgármestereinek külföldiekről alkotott véleményét prominenciavizsgálattal
 - a megye lakosságának idegenekről formált megítéléseit attitűdkutatással tártuk fel.
- A külföldiek társadalomba történő integrálási formájának bemutatásához résztvevő megfigyelőként esettanulmányt készítettünk Nyugat-Franciaországban, a Nemzetközi Migrációs Hivatal Pays de la Loire régióbeli kirendeltségén, Nantesban.
- Adatfeldolgozási formaként és a bemutatás eszközeként, a szokásos táblázatok és grafikonok mellett a számszerűsíthető adatok feldolgozásához és ábrázolásához Microsoft Excel, illetve SPSS for Windows 8.0 táblázatkezelő programokat, a térképi illusztrációk elkészítéséhez MapInfo Professional 6.0 és Arc View GIS version 3.1 geo-informatikai szoftvereket használtunk.

A empirikus vizsgálatok keretében olyan kérdőíves felmérést, attitűdkutatást végeztünk el, melynek témájával eddig a társadalomföldrajz szakemberei közül kevesen (például Dövényi Zoltán, 1997) foglalkoztak, a témát főként szociológusok vizsgálták. Az attitűdkutatás során a tárgyakkal, cselekedetekkel, eseményekkel, ötletekkel, saját magunkkal vagy másokkal kapcsolatos értékeléseket tárjuk fel, leggyakrabban építőelemeik szerint. A szociálpszichológiai elméletek úgy tartják, hogy az attitűdök három építőelemből, építő információból állnak: a kognitív-, az affektív és a viselkedéses információkból

A kérdőíves felmérés során a más csoportokkal kapcsolatos attitűdöket a földrajzi térben vizsgáljuk. Vizsgálatunkban azt tekintjük kognitív információnak, amit az emberek tényként tudnak, vagy hiedelemként tudni vélnek a külföldiekkel kapcsolatban. Affektív információ az embereknek az adott csoporttal kapcsolatos érzéseit, vagyis a külföldiek által kiváltott érzelmeket és érzéseket értjük, míg a viselkedéses információ a külföldiekkel kapcsolatos interakciókat tartalmazza. Az attitűdök tehát nemcsak gondolatainkat, hanem érzéseinket és viselkedésünket is befolyásolják.

Ezeket az attitűdöket a hazai népességben a külföldi állampolgárságú személyek kapcsán 2003-2004-ben, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, negyven településen, kétezer személyt megkérdezve vizsgáltuk meg.

A felmérést prominencia-vizsgálattal is kiegészítettünk: a megye 130 polgármesterét is megkérdeztük a külföldiekkel kapcsolatos véleményéről.

Ezúton szeretném köszönetemet kifejezni nagyra becsült és szeretett Témavezetőmnek, Ekéné Dr. Zamárdi Ilonának a doktori disszertáció elkészítésében nyújtott felbecsülhetetlen értékű szakmai és őszinte, emberi segítségéért. Köszönetemet fejezem ki a kérdőíves felmérésekben lelkes terepi munkát végző földrajz/geográfus szakos hallgatóknak, Dr. Szabó Szilárdnak és Pénzes Jánosnak, a disszertáció ábráinak elkészítésében, és Hórcsik Lorándnak, a disszertáció angol nyelvre fordításában nyújtott segítségéért.

EREDMÉNYEK

A dolgozat bemutatja a külföldiek integrálásának nemzetközi és hazai szakirodalmát, kutatásának eredményeit, majd pedig a Nemzetközi Migrációs Hivatal Franciaországban alkalmazott integrációs programját. A külföldi példa után a hazai integráció törvényi, jogi alapjait részleteztük, melynek finanszírozási feladatait az Európai Unióba lépésünk óta a Nemzetközi Menekültügyi Alap egészíti ki.

1. A külföldiek társadalmi integrációjának nemzetközi és hazai lehetőségei, példái, Franciaország integrációs programjának tanulságai

Számos európai országban, így Franciaországban is, a külföldi születésű személyek növekvő aránya egyre inkább a kutatások középpontjába állította a bevándorlók beilleszkedésének vizsgálatát. A külföldiek és a hazai társadalom hozzájuk való viszonyulásában a rasszizmus- xenofóbia- antiszemitizmus hármasa fedezhető fel.

A francia migrációs program szervezeti alapja a külföldiek Franciaországba való belépésének, fogadásának, integrálásának lebonyolítására létrehozott Nemzetközi Migrációs Hivatal. A Befogadást és Integrációt Szolgáló Szerződés az integrációs program egyik legfontosabb eleme: aláírásával a külföldi vállalja, hogy részt vesz a számára nyelvi szintfelmérő után meghatározott ingyenes nyelvi-, társadalomismereti kurzuson, illetve egy olyan fórumon, ahol főként a franciaországi álláskereséssel és iskoláztatással kapcsolatos közszolgáltatásokról informálják.

A francia program jól előkészített és strukturált módon valósítja meg a külföldiek integrációjának adminisztratív oldalát, megfelelő alapot ad a mindennapi francia életben való eligazodáshoz, az integrációhoz, amennyiben tenni akarás és fogadókészség is társul hozzá.

2. A magyarországi integráció vizsgálatának eredményei

Az empirikus vizsgálatok keretében egy főként szociológusok által alkalmazott felmérést, az ún. **attitűdkutatást** végeztük el. E kérdőíves felmérés során **a más csoportokkal kapcsolatos attitűdöket a földrajzi térben háromféle információszinten vizsgáltuk**, hiszen az attitűdök egyrészt gondolatainkat, másrészt érzéseinket, harmadrészt pedig viselkedésünket is befolyásolják. Vizsgálatunkban azt tekintettük **kognitív információnak**, amit az emberek tudnak, vagy tudni vélnek a külföldiekkel kapcsolatban. **Affektív információ** az embereknek az adott csoporttal kapcsolatos érzéseit, vagyis a külföldiek által kiváltott érzelmeket és érzéseket értjük, míg a **viselkedéses információ** a külföldiekkel kapcsolatos interakciókat mutatja.

A dolgozat leghangsúlyosabb részében a Magyarországra, annak is egy határ menti megyéjébe, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe érkező külföldi állampolgárságú személyekkel kapcsolatban jelentkező attitűdöket tártuk fel, melyet kiegészítettünk a megye települési polgármesterei véleményeinek vizsgálatával. Ezen vizsgálatok segítségével vált lehetővé, hogy a célkitűzésben megfogalmazott további kérdéseket megválaszolhassuk.

2.a, A hazai, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei társadalom viszonyulása a hazánkban hosszú távon tartózkodni vagy letelepedni szándékozó külföldi állampolgárságú személyekhez

A külföldiekkel kapcsolatos attitűdöket a hazai népességben a külföldi állampolgárságú személyek kapcsán 2003-2004-ben, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, negyven településen, kétezer személyt megkérdezve vizsgáltuk meg. Hazánk legkeletibb fekvésű megyéjének külföldiekkel szembeni attitűdjeit feltáró vizsgálat a következő **eredményeket** hozta a megkérdezettek külföldiekkel kapcsolatos viszonyulásainak **kognitív információszintje** terén:

- A megkérdezettek háromnegyede tapasztalja, hogy saját lakhelyén, településén külföldiek is élnek, a külföldiek számát megbecsülni azonban csupán 40%-uk tudta.
- A becslt számok igen extrém értékeket is mutattak, de településenként átlagosan félszázra teszik az ott élő külföldiek számát.
- A külföldiek aránya a települések népességszámához - és a többi Európai Unió tagország adataihoz- viszonyítva igen alacsony, egy százalék alatti.
- Azok a települések, ahol a külföldiek aránya eléri, vagy meghaladja a három százalékot, mind országhatár menti települések.
- A megkérdezettek mindegyike meg tudta nevezni azokat az országot, ahonnan a külföldiek a megyébe érkeztek: a megye lakosai szerint a külföldiek csak néhány országból érkeznek a megyébe, mégpedig a két szomszédos országból, Ukrajnából és Romániából. Ez az elgondolás azonban ellentétben áll azokkal a hivatalos

statisztikákkal, melyek szerint e régióba minden kontinensről és több mint száz országból érkeznek külföldi állampolgárságú személyek.

- A megkérdezett kétezer Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei személy többségének az országhatárok közelsége ellenére sincsenek ismerősei körében külföldiek, így ők csupán közvetett információk alapján alakítják ki külföldiekkel kapcsolatos véleményeiket.
- Összefüggés mutatható ki a félelmek, a külföldiek érzékelt száma, a munkanélküliség és a határ menti fekvés között.

A vizsgálat a következő eredményeket hozta a megkérdezettek külföldiekkel kapcsolatos viszonyulásainak **affektív információsztintjén**:

A szubjektív elemekre, az érzelmekre, aggodalmakra vonatkozó kérdések között olyanokat tüntettük fel, melyek napjainkban és a közelmúltban is igen gyakran szerepeltek a médiában, s melyek a külföldiek hazai munkaerőpiacra gyakorolt hatására, az általuk behurcolt betegségekre, növekvő számukra stb. vonatkoztak.

- A megkérdezettek többsége nem aggódik azzal kapcsolatban, hogy a külföldiek betegségeket hozhatnak be az országba, ezzel szemben minden második válaszadó tart attól, hogy a külföldiek elveszik előlük a munkát.
- A vizsgált negyven település közül csupán hét olyan volt, amelyik nem tartotta a külföldieket konkurenciának a munka terén, ezek közül csupán egy volt határ menti település.
- Hasonló arányban aggódtak amiatt is a megkérdezettek, hogy még több külföldi érkezhessen az országba, bár azt nem tartanák aggasztónak, ha szomszédjuk, vagy kezelő orvosuk lenne külföldi állampolgár.
- A megye lakosságának 4/5-e nem ítéli el a külföldieket azért, mert családjukat hátrahagyva más országban igyekezne boldogulni, hisz a megkérdezettek 3/4-e szerint a külföldiek azért választanak új hazát, mert saját hazájukban nehezebb a sorsuk.
- A válaszadók 3/5-e nem tartja fegyelmezettebbnek a külföldieket a magyaroknál, és 43%-uk szerint a magyar kultúrát sem színesítik az itt letelepedő külföldiek.
- Hasonló arányban vélik azt a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei lakosok, hogy az ide érkező külföldiek nem erősítik a nemzeti érzést, az összetartozást a fogadó társadalomban, és a megkérdezettek többsége úgy véli, hogy a rossz hazai demográfiai viszonyokat sem lehet a külföldiek termékenységével mérsékelni.
- A megye lakossága a kapott eredmények alapján tehát sem a külföldiekről, sem azok társadalmat befolyásoló hatásáról nem vélekedik egyértelműen pozitívan.

A vizsgálat a következő eredményeket hozta a megkérdezettek külföldiekkel kapcsolatos viszonyulásainak **viselkedéses/manifeszt információsztintje** terén:

- Az attitűdkutatás a külföldiekkel kapcsolatos viszonyulásoknak a cselekvésekben is megnyilvánuló oldalát vizsgálva kimutatta, hogy a megye lakosságának majdnem háromnegyede megválogatná, hogy mely külföldit engedne be az országba, és csupán alig tíz százalékuk nem engedne be egyetlen külföldit sem. A válaszok alapján nagyfokú idegenellenességet kimutatni nem lehetett.

- Legtöbben (50%) nem nemzetiség vagy állampolgárság, illetve nem bőrszín alapján döntenének. Legtöbben, közel azonos számban és arányban a román- és az ukrán állampolgárokat nem engednék be. A velük szembeni elutasítás a magyarázatok alapján főként a történelemben, illetve a rossz tapasztalatokban gyökerezik. Az arabokkal szembeni ellenállás magyarázatakor szinte minden esetben a terrorizmus, a terrorizmussal való kapcsolatuk, a harciasságuk, illetve a vallásuk szerepelt. A kínaiakkal szembeni elutasítást (314 fő, 15,7%) túlságosan nagynak érzékelt számukkal, illetve a magyar (ruházati) kereskedelmet elnyomó szerepükkel magyarázták.
- A megkérdezettek többsége számára nem fontos tényező az árus hazai vagy külföldi volta, több mint egyharmaduk azonban biztos abban, hogy nem vásárolna külfölditől, inkább a magyar árust preferálná.
- A lakosság bő kétharmada a tapasztalataira alapozva adna letelepedési engedélyt a külföldieknek.
- A magyar nyelv ismerete, mint a letelepedés fontos kritériuma azt mutatja, hogy leginkább a magyar nemzetiségű külföldi állampolgárokat látnák szívesen a megye lakosai.

2.b. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei települések helyi vezetői, azaz a polgármesterek viszonyulása, attitűdjei a külföldiekhez

A külföldiekkel kapcsolatos attitűdök feltárását **prominencia-vizsgálattal**, a helyi társadalom 130 vezetőjének, azaz 130 polgármester véleményeinek a feldolgozásával folytattuk.

- A prominenciavizsgálat eredményeképpen megtudtuk, hogy a szabolcsi települések zömének közvetlen kapcsolata van a külföldiekkel: 90%-ukban élnek külföldi állampolgárságú személyek.
- A külföldiek többsége a városi és a nagyközségi jogállású településeken él.
- A megyében élő külföldiek lakossághoz viszonyított aránya a települések majdnem 90%-án 2% alatt marad, és csak 5 településen haladja meg az 5%-ot.
- A polgármesterek majdnem $\frac{3}{4}$ -e szerint a külföldiek konkurenciát jelentenek a helyieknek a hazai munkaerőpiacon. Az országhatár közelében élő megyei települések -főként azok, melyek területe érintkezik a határral- polgármestereinek zöme nem tartja konkurenciának a megyébe érkező külföldieket a munkaerőpiacon.
- A vizsgálatban résztvevő polgármesterek közül elenyészően kevés gondolja azt, hogy az áttelepülő külföldiek cserbenhagyják az otthon maradottakat, és senki sem tartja a külföldieket ingyenélőknek, akik „mindent felesznek”. Fegyelmezettebbnek csupán a polgármesterek 14,6%-a tartja a külföldieket a magyaroktól.
- Főként a megye országhatárral érintkező településeinek polgármesterei nem tartják a külföldieket nemzeti érzést erősítő tényezőknek.
- A polgármestereknek csupán alig harmada látja a nemzet megmentőit a külföldiekben a népességfogyás megállítása tekintetében.

- A magyarokénál nehezebb sorsúnak tartja a külföldieket a megkérdezettek 55%-a, és csupán a válaszadók egynegyede gondolja azt, hogy gazdagabbá teszi, ha más országokból jövő emberekkel kerül kapcsolatba.
- A polgármesterek legnagyobb része (68%-a) a településén élő külföldiekre nézve csak pozitív állításokat jelölt meg, és úgy vélte, hogy a településére érkező külföldiek minden téren be tudnak illeszkedni a település életébe.
- A külföldieket csak negatívan megítélő polgármesterek (13%) attól függetlenül tartják hátrányosnak - vagy legalábbis semmiképpen sem hasznosnak – a külföldiek jelenlétét, hogy településükön mennyi külföldi is él. Ezek a polgármesterek a külföldiektől leginkább az állásokat féltik, úgy gondolják, hogy az idegenek konkurenciát jelentenek a helyieknek a munka terén.
- A polgármesterek 14%-a válogatás nélkül, minden külföldit beengedne, befogadna településére.
- A polgármesterek ¾-e azonban úgy véli, mindenképpen mérlegelné, hogy ki az a külföldi, akit beengedne az országba és ki az, akit nem.

3. A külföldiek a helyi társadalom és a települési polgármesterek attitűdjeiben

- Nemcsak a polgármesterek, a helyi vezetők véleménye befolyásolja a megye népességének viszonyulásait a külföldiekhez, hanem a településen érzékelhető vélemények is nagyban hatnak a vezetők értékrendjére, a hivatalosan is felvállalható viszonyulásokra.
- A vizsgálat alapján megállapítható, hogy lényegi eltérés a megye lakossága, illetve a polgármesterek véleményei között a külföldi állampolgárságú személyek országba engedése tekintetében nincs.
- A „szuper-liberálisok -reálpolitikusok- idegenellenesek” aránya hasonló a két vizsgált csoporton belül.
- Mindössze a polgármesterek harmada (a mándoki, a nyírbátori, a nyíregyházi, a tarpai, a tiszabecsi és a tiszalöki) vélte azt, hogy a külföldiek munkaerő-piaci konkurenciát jelentenek a hazai népesség számára.
- A lakosok által adott válaszokból azonban nagyobb fokú aggodalom olvasható ki: 13 település lakói tartják konkurenciának a külföldieket, miközben ugyanolyan mértékűnek vélik a külföldiek jelenlétét a településen, mint a polgármesterek.
- Nem a legkritikusabb munkaerő-piaci helyzettel jellemezhető településeken van véleménybeli eltérés a polgármesterek és a lakosság véleménye között a külföldiek munkaerő-piaci jelenléte tekintetében.

4. A külföldiekkel szemben megnyilvánuló pozitív illetve negatív irányú attitűdök összefüggése a szociál- demográfiai tényezőkkel

Kor

- A külföldiekkel kapcsolatos aggodalmak leginkább az idősebb korosztályokat érintik a vizsgált megyében: A külföldieket leginkább a 60 éven felüliek tekintik betegségeket terjesztőknek, s ők tartanak a leginkább attól is, hogy többen is jöhetnek. Attól a lehetőségtől, hogy a külföldiek elveszik előlük a munkát, minden korosztály tart, de leginkább az 50-59 évesek korcsoportja. Legkevesebben amiatt aggódnak, hogy szomszédjukba külföldi költözhet, illetve, hogy kezelő orvosuk is lehet külföldi. Legnagyobb arányt azonban közöttük is a 60 éven felüliek teszik ki.

- Az előítéletesség mértéke a kor előre haladtával nő: amíg a tizenévesek körében ez az arány 3,6%, addig a 70 éven felüliek körében meghaladja a 9%-ot. A 70 éven felüli férfiak közt már 16,6% volt azok aránya, akik ingyenélőknek tartják a külföldieket.
- A megkérdezettek között az 50 évesnél idősebb korosztály bizonyult a leginkább idegenellenesnek: közöttük korcsoportonként meghaladja a 10%-ot az idegenellenesek aránya, azaz azoké, akik egyetlen külföldit sem engednék be az országba.
- A vásárlás tekintetében jól kimutatható a kor szerinti összefüggés: minél idősebb valaki, annál inkább a hazai árust választaná vásárlásakor.
- A támogatásokat külföldieknek nem adók között is a legmagasabb arányt az 50-59 évesek és a 70 éven felettiék adják.

Iskolai végzettség

- Iskolai végzettséget alapul véve az mutatható ki, hogy leginkább az alacsony képzettségűek az idegenellenesek: az általános iskolát be nem fejezők között ez az arány majdnem 20%-os, azaz e csoport majdnem minden ötödik tagja hermetikusan elzárna az utat az országba jönni szándékozó külföldiek előtt.
- Leginkább az alacsony iskolai végzettségűek féltik a munkájukat a külföldiektől: a maximum általános iskolát végzetek 58%-a, a középfokú végzettségűek 56%-a, míg a diplomások 50%-a tekinti a külföldieket konkurenciának a munkaerőpiacon.
- A vásárlás tekintetében jól kimutatható az iskolázottság szerinti összefüggés: Minél kevésbé iskolázott valaki, annál kevésbé hajlandó külfölditől vásárolni.

Az elvégzett empirikus vizsgálat tehát megerősíti azt a kutatók által képviselt vélekedést, mely szerint összefüggés mutatható ki az életkor és iskolai végzettség alapján az idegenellenességben, mégpedig olyan, hogy az idős korral, illetve az alacsony iskolai végzettséggel növekvő mértékű.

5. A külföldiekkel szemben megnyilvánuló pozitív, illetve negatív irányú attitűdök összefüggése a fogadó társadalom gazdasági helyzetével, életszínvonalával, földrajzi elhelyezkedésével

- A nagyobb munkanélküliséggel sújtott településeken inkább vélték azt az emberek, hogy sok külföldi él a közelükben, mint a kisebb munkanélküliséggel jellemezhető településeken.
- A vizsgálat eredményei alapján összefüggés mutatható ki a félelmek, a külföldiek érzékelt száma, a munkanélküliség és a határ menti fekvés között:
- Annak a településnek a lakói tartottak a leginkább a külföldiektől, ahol a külföldiek becsült száma és aránya az egyik legmagasabbnak vélt, az állandó lakossághoz viszonyított munkanélküliségi ráta pedig rendkívül magas (17,1%-os) és a település határ menti.
- Azokon a településeken, ahol a lakók a legkevésbé sem tartottak a külföldiektől, a külföldiek aránya és a munkanélküliségi ráta is alacsony, és nem határ menti települések.

- A nem határ menti települések polgármesterei is nagyobb arányban fogalmazták meg ellenérzéseiket a külföldiekkel szemben, s kisebb közöttük azok aránya is, akik a negatív vonások mellett pozitívokat is említettek velük összefüggésben.
- A határ menti településeken, amelyet a legnagyobb nehézségekkel küzdő „periféria perifériájá”-nak tartunk, a polgármesterek sokkal pozitívabban viszonyulnak a külföldiekhez, mint a megye belsejének településein.

A vizsgálat társadalmi hasznosíthatósága

A vizsgálat elvégzése indokolt, eredményei szükségesek, hiszen a hazai társadalomban sokféle, főként egzisztenciális feszültség él, a vizsgálat eredményeinek felhasználásával azonban el lehetne kerülni azt, hogy a romló demográfiai helyzet miatt jó szándékkal meghozott népességpolitikai döntések felszínre hozzanak lappangó etnikai feszültségeket, idegenellenességet. A vizsgálat földrajzi kiterjesztésével, a külföldiekkel szemben kibontakozó attitűdök feltérképezésével az empirikus kutatás eredményei kormányzati népességpolitikai döntések alapját is képezhetik.

Reception of the international migrants in Hungary, particularly in Szabolcs-Szatmár-Bereg County

Purpose of the Essay

International migration has always played an important role during the course of history of both Europe and Hungary. While the international migration was considered foreign to the system in the countries belonging to sphere of interest of the Soviet Union after World War II and consequently, except for a few cases, people wishing to migrate could leave their countries unlawfully, the situation was quite the opposite in Western-Europe: due to economic necessity, i.e. lack of manpower, immigration and the influx of labour were encouraged. It was not before the late 1980's, the fall of the Bolshevist regime, that Hungary was able to join the international migration.

The country had to face an extreme degree of international migration before long when scores of refugees poured into Hungary first from Romania and then, in the early 1990s, from the southern Slav states. Soon after the change of regime, Hungary became a popular destination for immigrants and the increasing number of people arriving in the country posed a major challenge: Hungary lacked the proper authorities able to deal with immigrants, let alone registering them. The situation became even more serious as the concept of refugee status was practically unknown to the country. Hungary signed the Geneva Convent in October 1989. The criteria described in the Convent were only met by the refugees on a collective level hence they could not be considered refugees legally. In addition, individual considerations were not possible due to the large number of refugees.

The admission of refugees posed a tremendous burden on the country. The statistics (Z. Dövényi, 1995; I. Márkus, 1992) that sized the tasks serving the refugees' need and compared the number of refugees, the rate of their integration into society to the specific indices of the country found that Hungary's performance was above the European average: she reached the 4th place in Europe regarding the number of refugees projected to ten thousand inhabitants; also, in terms of the number of refugees in comparison to one billion dollar of the GDP we topped the list. Following the wave of refugees arriving from Transylvania we had to provide temporary protection for multitudes of refugees escaping the civil war in the former Yugoslavia.

Concurrently to the international migration witnessed in Eastern Europe, and as a result of the economic recession unfolding in Western Europe, the initial enthusiasm of the citizens of advanced European countries towards foreigners was gradually replaced by decreasing tolerance and xenophobia. When Europe became tired of immigrants, Hungary once again showed its solidarity when over 70% of the 48 thousand refugees coming from the southern Slav states were accommodated in private homes (Márkus, 1992). A reason for this high level of tolerance was the fact that the overwhelming majority of the refugees were Hungarian nationals with Hungarian as their native tongue.

When, however, unemployment in the country reached large proportions, the situation changed and the people's tolerance towards foreigners started to diminish. Although the refugees returned home after the end of the civil war, Hungary, according to the official

statistics, still remained a recipient country, albeit the characteristics of migration somewhat changed: immigrants no longer considered Hungary as a popular destination but a transit country on their way to the more developed European countries; the number of people arriving from distant, non-European countries increased; and the percentage of Hungarian nationals within the immigrants decreased too, although still represented the majority.

AIMS

The essay intends to answer the following questions:

1. What opportunities and examples are there for the integration of foreigners into society on both the international and domestic scenes? What instruments are available for the social integration of immigrants in France, a country that has admitted foreigners for centuries?
2. What is the Hungarian society's attitude towards foreigners who wish to reside or settle down in Hungary?
3. What are the local leaders' and the mayors' attitude towards foreigners in Hungary?
4. Are there any differences between the attitude of society and of the local leaders towards foreigners?
5. Is there a connection between the people's attitudes towards foreigners and the sociodemographic features of the given society?
6. Is there a connection between the attitude towards foreigners and the economic situation, the standard of living and the geographical location of the receiving country?

METHODOLOGY

This chapter deals with the most important features of the methodology applied during the examination of the subject, the data sources and the various methods of gathering data. A detailed description of the applied methods can be found at the beginning of every chapter.

- Both the Hungarian as well as the foreign literature available on the subject were used for the overview of literature and of the theoretical chapters.
- As a subsidiary source, works in the field of auxiliary sciences, such as history, sociology and anthropology were also used.
- The Northern Great Plain Regional Branch Office of the Ministry of the Interior's Immigration and Citizenship Office provided data, in monthly distribution, about registered foreigners in the Northern Great Plain region.
- The statistics and publications of the Central Statistical Office were used for the analysis of the data regarding the region, the county and its towns and villages.
- We used the so-called "soft" research methods during the empirical studies:
 - the opinion of the mayors in Szabolcs-Szatmár-Bereg County was assessed by prominence assessment;

- also, attitude assessment was used when examining the local common opinion.
- In order to present the forms of integration of foreigners into society we prepared a case study as observers in the Pays de la Loire Regional Office of the Office of International Migration in Nantes, West France.
- For processing the data collected and representing the results, besides the usual charts and diagrams, Microsoft Excel and SPSS for Windows 8.0 chart spreadsheets were used while for the illustrations containing maps, the MapInfo Professional 6.0 and Arc View GIS version 3.1 geo-informatics software were applied.

After several decades of isolation, concurrently to the change of regime, Hungary started to join the network of international migration and, through the experiences gained, research the phenomenon of migration. When the country opened its boundaries to foreigners in 1989, it had to face one of the most demanding sorts of immigration, the influx of refugees. The challenges posed by immigrants do not end with the provision of temporary protection or settlement: the integration of immigrants into the receiving country's society, cultural, social and economic life is also indispensable. The Hungarian government set out to create the legislative background and legal frame for the admission and integration of foreigners and several researches were conducted on the population's attitude towards immigrants. The latter was urged by the fact that while the reception of Hungarian nationals coming from over the boundaries was enthusiastic at the time of the change of regime, it soon changed when the domestic unemployment rate rose.

RESULTS

The essay presents the international and Hungarian literature on the integration of foreigners, the findings of the related researches, and the Office of International Migration's integration programme applied in France. After presenting the foreign model, the legislative and legal foundations of the domestic integration policy are described in detail and it is noted that the financing of the implementation of the policy has been supported by the International Refugee Fund since Hungary's accession to the European Union.

1. International and domestic opportunities and examples for the social integration of foreigners. Social integration of foreigners and integration policy in France

In a number of European states, including France, the increasing percentage of foreign-born people within the total population has put foreigners' integration in the focal point of research. The organizational background of the French immigration programme is provided by the Office of International Migration which is responsible for the admission and the promotion of integration of immigrants. The Contract of Admission and Integration is one of the most important elements of the French integration programme: by signing the contract the immigrants agree to attend free language and social study courses and a forum where they are informed about public services related to employment and education in France. Although the integration programme (which some consider an assimilation programme) is successful, and the country has more than a century's experience in the admission of foreigners, there are more and more signs showing the difficulties of living together with the foreigners and the

shortcomings and conflicts of their integration. The attitudes of the French society to foreigners feature the trio phenomena of racism, xenophobia and anti-Semitism.

2. Foreigners' integration into Hungarian society

In the framework of empirical studies, attitude research, a method primarily used by sociologists was conducted. The questionnaire employed was intended to examine the people's attitude to foreigners on three different levels since our attitudes affect our way of thinking, our emotions and our behavior. Cognitive information is what people know or think they know about foreigners. Affective information denotes the people's feelings towards foreigners and behavioral information shows the interactions with foreigners. The most emphatic part of the essay deals with the public's and the local mayors' attitude towards foreigners arriving in Szabolcs-Szatmár-Bereg, a border county in Hungary. This examination enabled us to answer the other questions raised in the essay.

2.a. The attitude of inhabitants in Szabolcs-Szatmár-Bereg County to foreign citizens wishing to reside or settle in Hungary

Two thousand Hungarian citizens' attitude to foreign people was surveyed in 2003-2004 in 40 towns and villages in the easternmost county of Hungary, Szabolcs-Szatmár-Bereg. The examination had the following findings concerning the people's **cognitive information**:

- Three quarters of the people surveyed said that there were foreigners living in their towns or villages but only 40% of them could give a correct estimation of the number of such foreigners.
- The estimations were rather extreme, but on average, people thought about half per cent of the local population were foreigners.
- The actual percentage of foreigners within the total number of inhabitants, and also in comparison to other member states of the European Union, is indeed very low: less than 1%.
- All of the towns and villages where the percentage of foreigners is at least 3% are located along the frontier.
- Each respondent was able to name those countries where they thought the foreigners came from: people thought that the immigrants arrived from only a few countries, especially from the neighbouring Ukraine and Romania. This, however, does not conform to the official statistics according to which the migrants arrive in this region from every continent and more than a hundred countries.
- The majority of the two thousand people surveyed said that despite the proximity of the frontier they did not know any foreigners in person which means that they form their opinions on foreigners on the basis of indirect information.

The findings concerning the **affective level** of people's attitude were as follows:

The questions concerning subjective elements, emotions and concerns included ones that were typically featured recently in the media such as the influence of

foreigners on the Hungarian labour market, the possible diseases they may transmit and the increasing number of immigrants, etc.

- The majority of people did not worry about possible diseases but every second respondent was concerned about the implications of immigration for employment.
- Of the forty towns and villages surveyed, only seven shared the view that immigrants did not represent competition on the labour market and only one of these places was located by the border.
- About half of the respondents were worried about more foreigners coming to the country although they would not mind having a foreigner as their next door neighbour or as their family doctor.
- Four fifths of the county's inhabitants do not condemn immigrants for leaving their families behind in hope of a better future.
- Three quarters of the respondents thought that the immigrants settled in Hungary because their life had been more difficult in their home country.
- Three fifths of the respondents did not take the immigrants more disciplined than Hungarians and 43% did not think that foreigners enriched the Hungarian culture.
- For about the same percentage of the locals thought that the presence of the immigrants did not strengthen the national feelings and patriotism.
- The majority of the people did also not think that the immigrants would reverse the unfavourable demographic trends in Hungary. As the above figures clearly show, the inhabitants of the county did not have a positive view of the immigrants and their impact on society.

The **behavioural level** of people's attitude towards immigrants was also assessed by the survey:

- When examining the people attitudes towards foreigners in their behaviour revealed that almost three quarters of the county's residents would impose restrictions on who they admit to the country and ten per cent of the people would not let in any foreigners at all. The question "Which foreigners would you not allow to enter the country?" did not reveal any considerable xenophobia among the respondents.
- Half of them said that their decision would not be based on nationality, citizenship or colour. It was immigrants from Romania and Ukraine (in approximately equal proportions) that most respondents said they would not allow entering the country. They explained their rejection against Romanians and Ukrainians by historical associations and negative experiences. The rejection against Arabs roots in their links to terrorism, aggressiveness and religion. 314 people (15.7% of the respondents) were against Chinese immigrants because of their large number and suppressive influence on Hungarian trade life (especially their impact on the textile industry).
- The majority of the people surveyed did not mind whether the merchant was Hungarian or foreign but over one third would not buy from foreigners.
- Two thirds of the respondents would grant residential permits to foreigners on the basis of their personal experiences.
- Good command of the Hungarian language as a major criterion for settling indicated that the inhabitants of the county favoured foreigners of Hungarian nationality.

2.b. Mayors' attitude to foreigners in Szabolcs-Szatmár-Bereg County

The local mayors' attitude to foreigners was examined by the use of the so-called prominence assessment in 130 towns and villages in Szabolcs-Szatmár-Bereg County.

- The majority of the towns and settlements have direct relationships with foreigners: 90% have foreign residents.
- The majority of the immigrants live in towns and large villages. In almost 90% of the towns and villages the percentage of foreigners within the total population is below 2% while only in 5 towns and villages does it exceed 5%.
- Almost three quarters of the mayors thought that foreigners represented competition for locals on the domestic labour market.
- However, the majority of mayors of towns and villages that are located near the border, especially those neighbouring the frontier, did not perceive foreigners as competitors in this respect.
- Only four of the mayors surveyed thought that the immigrants abandoned their families and none of them considered the foreigners freeloaders.
- 14.6% of the mayors thought that foreigners were more disciplined than the locals. Especially the mayors of the border-line towns and villages did not think that immigrants strengthened the patriotism.
- One third of the mayors expect the immigrants reversing the tendency of population decrease in Hungary.
- 55% of the mayors thought that the life of foreigners was harder than that of Hungarians and one fourth said that the foreigners were likely to enrich them.
- The majority of mayors (68%) had only positive associations with the foreigners living in their towns or villages and thought that the immigrants were able to integrate into the local society in every respect.
- 13% of the mayors thought the presence of foreigners in their towns or villages was detrimental, or at least not beneficial, regardless of their numbers. These mayors' major concern was the matter of employment because they considered the immigrants as competitors to the locals.
- 14% of the mayors would admit foreigners to their towns or villages freely, without any restriction.
- Three quarters of the mayors, however, would impose limitations on their entry.

3. Foreigners, local society and the mayors

- It is not only the mayors' and the local leaders' opinion that affects the locals' attitude towards foreigners but the other way around as well: the survey found that there were no considerable differences between the residents' and the mayors' attitudes.

- The percentages of “super-liberals”, “neutrals” and “xenophobic” were similar in the two groups surveyed.

4. Connection between people’s attitude towards foreigners and the demographic features of society

Age

- Generally it is the elderly generations which have concerns about foreigners in the county: it was the group of the ones over 60 years that considered foreigners as potential transmitters of diseases and worried about their increasing number. The fear that foreigners might take their jobs was present in every generation and particularly prevalent among people in the 50-59 years age group. Of all possibilities, the respondents were least worried about having foreigners as their next door neighbours or family doctors but among of all the age groups, people over 60 were the most concerned in this regard.
- The presence of prejudices increases with age: while only 3.6% of teens had prejudices towards foreigners, the percentage among people over 70 exceeded 9%. Men over 70 were particularly prejudicial: 16.6% of them considered immigrants as freeloaders.
- Of all the age groups surveyed, people over 50 were characterized the most by xenophobia: in each age category over 50, the percentage of xenophobic people – i.e. the ones who would not let any foreigners enter the country at all – was over 10%.
- In terms of buying goods from foreign versus domestic merchants age clearly seems to matter: the older the respondent was, the more likely he or she would prefer domestic merchants to foreign ones.
- The percentage of people who would not provide any support for immigrants was highest in the age group of 50-59 years and among people over 70.

Qualification

- People with the lowest level qualification seemed to be the most xenophobic: nearly 20% of people without elementary school qualification would prevent all foreigners from coming to Hungary.
- It was people in the same qualification category that were most concerned about losing their jobs to foreigners: 58% of the respondents with elementary qualification regarded the foreigners as a threat to their employment while the percentage among people with high school education was 56%; people with college or university degree, 50%.
- Again, the relation between buying from Hungarian versus foreign merchants and qualification was clear: the less qualified a person was, the more reluctant he was to buy from foreign merchants.

The empirical study conducted, therefore, reasserted the researchers’ past findings that there is a connection between age, qualification and xenophobia: the older a person is and the lower the level of his qualification is, the more likely he will be xenophobic.

5. The connection between people's attitude towards foreigners and the economic status, standards of living and geographical location of the recipient country

- In towns and villages where the unemployment rate was higher people tended to overestimate the numbers of foreigners present.
- The survey suggested that the people's concerns, the perceived number of foreigners, unemployment and geographical location were all interrelated:
- The residents of those towns and villages were most concerned about foreigners where the estimated number and percentage of foreigners were thought to be high, the unemployment rate was extremely high (17.1%) and the town or village was located along the frontier. Similarly, in towns and villages where the residents were not the least worried about foreigners were the ones where the ratio of foreigners to locals as well as the unemployment rate was low and the place was not located along the frontier.
- The mayors of towns and villages that are farther from the border tended to be more hostile towards foreigners and there were less mayors in these towns and villages who attributed positive characteristics in addition to negative ones to foreigners. In places along the frontier which are considered peripheries with huge economic difficulties, however, the mayors had a far more positive attitude towards foreigners.

A témában eddig megjelent publikációk

EKÉNÉ DR. ZAMÁRDI I.- **KOVÁCS K. (2006):** Szabolcs-Szatmár-Bereg megye helyi vezetői és a külföldiek, in.: Földrajz és turizmus, Nyíregyháza, pp.133-145

KOVÁCS K. (2005): Bevándorlók megítélése, integrációs problémák Franciaországban, in.: Konferencia Tanulmánykötet, Debrecen 2005. nov. 7-8.

KOVÁCS K. (2005): Immigránsok egy empirikus kutatás tükrében a keleti határ mentén in.: Határok és eurorégiók Nemzetközi konferenciakötet, Szeged, 2005.nov.17-18.

KOVÁCS K. (2005): Immigranti ta ix priznanna b cabolcs-catmar-berezkiy oblaszti ugorsini na ocnobi blanku opitubanna 2005, in. Acta Beregsasiensis, vol. V. (kiadásra elfogadva)

KOVÁCS K. (2005): Az idős migránsok szálláskörülményei Párizs XI. kerületében – A párizsi „bérhoteltek” állapota in.: Kisközségtől az eurorégióig (Czimre Klára szerk.), pp.149-158

KOVÁCS K. (2005): A külföldiek szerepe az egzisztenciális fenyegetettség érzésében és a munkanélküliség növekedésében egy alföldi megyében in.: Nagy E. - Nagy G. (szerk.) Az Európai Unió bővítésének kihívásai - régiók a keleti periferián (2005), Nagyalföld Alapítvány, Békéscsaba, pp. 161.-166.

KOVÁCS K. (2004): The International Migration Office et the Programme for Integrating the Foreigners in France (A Nemzetközi Migrációs Hivatal és a Külföldiek Integrálását Szolgáló Program Franciaországban), in.: Cross-border Co-operations-Schengen challenges, (2004), Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, pp.112-115.

KOVÁCS K. (2004): A Külföldiek Integrálását Szolgáló Program településszociológiai aspektusai Franciaországban, A Nemzetközi Migrációs Hivatal szerepe (2004), Szombathely, Szombathelyi Településföldrajzi Konferencia Tanulmánykötet, kiadásra elfogadva

KOVÁCS K. (2004): Le role des médias dans la formation de l'image sur les étrangers vivant en Hongrie (2004), Oradea, Románia Nemzetközi Konferencia Tanulmánykötet, Kiadásra elfogadva

KOVÁCS K. (2004): Az OECD országok migrációs tendenciái a kilencvenes évektől napjainkig, Szeged, Geográfus Doktoranduszok VIII. Országos Konferenciája, CD-kötet

KOVÁCS K. (2004): A humán erőforrás-utánpótlás egy lehetséges megoldása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (2004) – Határon átnyúló kapcsolatok, humán erőforrások (szerk.: Süli-Zakar István) Debrecen, pp. 171-178.

KOVÁCS K. – E, KIS (2003): Etnické minority v Szabolcs-Szatmár-Berezsej Zupe, (2003), Uzgorod, pp. 44-62.

KOVÁCS K. (2003): Migrációs modellek vázlata és napjaink menekülthelyzete (2003), in.: Társadalomföldrajz - Területfejlesztés (szerk: Süli-Zakar István) Debrecen, I. kötet, pp. 33-47.

KOVÁCS K. (2003): Külföldiek megítélése és társadalmi integrálódása– Határok és határmentiség az átalakuló Közép-Európában (szerk. Süli-Zakar István) (2003) Debrecen, pp. 179-193.

KOVÁCS K. (2002): Külföldiek és társadalmi megítélésük Nyíregyházán – Északkelet-Magyarország VII. évf. 3-4. szám, pp. 71-75.

A témában elhangzott előadások és bemutatott poszterek

KOVÁCS K. (2005): Immigránsok egy empirikus kutatás tükrében a keleti határ mentén, Határok és eurorégiók nemzetközi tudományos konferencia: Szeged, 2005. november 17-18., előadás

KOVÁCS K. (2005): Immigránsok megítélése, társadalmi integrálásának problémái Franciaországban, Tájak, régiók, települések... Tisztelgés a 75 éves Enyedi György akadémikus előtt, Nemzetközi Tudományos konferencia, Tájak, régiók, települések... 2005. nov. 7-8. előadás

KOVÁCS K. (2005): Idős migránsok szálláskörülményei Párizs XI. kerületében, Kistérségtől az eurorégióig Nemzetközi tudományos konferencia, Debrecen, 2005.09.22-23. előadás

KOVÁCS K. (2004): Le role des medias dans la formation de l'image sur les étrangers vivant en Hongrie, Media and the Good Governance Facing the Challenge of the EU Enlargement, International Seminar, Session: How can Media Support Global Governance? Oradea, Románia, 2004/06/30- 07/02 előadás

KOVÁCS K. (2004): Nemzetközi migráció és munkaerőpiac, Tudományos Ankét az Európai Unió INTERREG Közösségi Kezdeményezés Magyarországi Stratégiájáról, Nyíregyháza, 2004/04.15. előadás

KOVÁCS K. (2004): Az OECD országok migrációs tendenciái a kilencvenes évektől napjainkig Geográfus Doktoranduszok VIII. Országos Konferenciája, „Táj, tér, tervezés”, Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Kar, Földrajz-Földtani Tanszékcsoport, Szeged, 2004/09/04-05. előadás

KOVÁCS K. (2003): III. Alföld Kongresszus 'Az Európai Unió bővítésének kihívásai, régiók a keleti periferián' – Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Békéscsaba, 2003/11/28-29. előadás

KOVÁCS K. (2003): A humán erőforrás-utánpótlás egy lehetséges megoldása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében Tudományos Tanácsülés 'Határon átnyúló kapcsolatok, humán erőforrások' – Magyar Tudományos Akadémia, Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék, 2003/11/10-11 előadás

KOVÁCS K. (2002): Külföldiek megítélése és társadalmi integrálódása, Határok az átalakuló Közép-Európában' – Nemzetközi Tudományos Konferencia, Magyar Tudományos Akadémia, Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszék 2002/09/30–2002/10/01 előadás

KOVÁCS K. (2001): Külföldiek társadalmi integrációjának vizsgálata Nyíregyházán, XXV. Országos Tudományos Diákköri Konferencia, Pécsi Tudományegyetem, Földtudományi Szekció, Terület- és településfejlesztés tagozat, 2001/04/14–2001/04/16 előadás